

КІПР #9

Дослідження практик відновлення країн після руйнації

КІПРСЬКИЙ КОНФЛІКТ

(1974 — дотепер)

Війна і сутички забрали до 15 тис. життів, десятки тисяч поранених, до 225 тис. стали вимушеними мігрантами

Відновлення інфраструктури та економіки Республіки Кіпр забрало менш як 10 років, конфлікт заморожено, процес примирення греків та турків триває

Суть конфлікту

З моменту отримання незалежності Кіпру у 1960 році загострився етнічний конфлікт між двома групами — турками та греками, які проживали на острові. Суперечки через національність вилилися у збройне протистояння 1974 року, коли владу Кіпру захопили люди, які бажали приєднати острів до території Греції. Туреччина натомість відрядила війська з аргументацією захисту турецького населення. Дії Греції були дзеркальними, і острів поглинула війна.

Влада Кіпру

Острів через Кіпрський конфлікт поділений на 2 частини — над південно-західною частиною контроль має міжнародно визнана Республіка Кіпр¹, а північно-східну частину (близько третини від загальної території острова) займає визнана Туреччиною Турецька Республіка Північного Кіпру (ТРПК).

Країна є унітарною президентською республікою. Очолює державу Президент, який має бути греком-кіпріотом, є посада віце-президента, яку займає турок-кіпріот. Обоє обираються прямим таємним голосуванням на 5 років.

Урядом є Рада Міністрів, яку очолює Президент протягом свого строку повноважень. Уряд є частиною виконавчої гілки влади.

Парламент — Палата Представників — є законодавчим органом Республіки Кіпр. Має 50 представників, однак за окремою резолюцією парламенту їх кількість може бути змінена. У парламенті також є квота для обрання депутатів — греків та турків. Судова влада представлена Вищим судом правосуддя, Вищим конституційним судом.

Економіка Кіпру

Левову частку ВВП країні приносить **туризм** (понад 20% щорічно).

Рівень державного боргу у співвідношенні до ВВП є постійно високим: у 2019 році становив 95,5%, у 2020, у зв'язку з наслідками пандемії перевищив 100%.

Кіпр отримує фінансову та технічну допомогу від міжнародних кредиторів та інституцій — МВФ, ЄС, ООН.

Індекс людського розвитку для 2019 року становив 0,887.

ТРПК

Великий державний сектор, залежність від турецької ліри та невеликий розмір ринку – усе це обмежує економічне виробництво ТРПК. Наразі існування державного утворення становить собою економічний тягар для Туреччини, яка вимушена **спонсорувати** його.

Через нещодавно відкриті родовища в морі неподалік берегів ТРПК Туреччина розробляє знайдені запаси нафти та газу. Видобувники **не підпускають** до розробки родовищ інші країни.

¹ У цій статті під владою Кіпру дослідники мають на увазі органи влади Республіки Кіпр.

Оцінка збитків

У **боях** загинули до 15 тис. осіб, ще тисячі зникли безвісти, а вимушеними мігрантами стали близько 225 тис. осіб.

Як свідчать відкриті джерела, після військового зіткнення 1974 року обидві етнічні громади залишилися в стані економічного краху. Скорочення туризму тисло на економіку на рівні зі зростанням безробіття та значними міграційними процесами.

Політики примирення

Задовго до початку війни, у 1964 році на острів було направлено **миротворчу місію ООН**. Цей контингент контролював роззброєння сторін, стежив, аби не відбувалися сутички між греками та турками.

Історія показала, що ці сили не мали визначального впливу на безпекову ситуацію на острові. Як пізніше пояснив Генсек ООН, **мандат не дозволяв виступити проти будь-яких іноземних військ**. Цей факт, а також малочисельність контингенту (від 2,4 до 3,5 тис. складу) і відсутність підготовки до бойових дій розв'язали руки турецьким військовим до нарощення наступу.

У ході конфлікту миротворці ООН намагалися захистити та знайти новий притулок вимушеним мігрантам у відносно безпечних місцях. Зі згасанням воєнних дій так звана **“зелена лінія”**, вперше окреслена ООН 1964 року через 5 зон, набула значення кордону між воюючими сторонами. Поряд з цим ООН скоротила чисельність свого контингенту. З того часу місія ООН виконує роль неофіційних прикордонників між двома частинами острова.

У 1983 році було проголошено незалежність ТРПК, що значно поглибило конфлікт.

План Аннана

Генеральний секретар ООН Кофі Аннан запропонував варіант мирного врегулювання Кіпрського конфлікту: за умови його реалізації Кіпр увійшов би до складу ЄС як об'єднана держава, федерація.

За задумом, нова державна структура передбачала б існування двох частин, турецької та грецької з власними конституціями, однак під спільними федеральними органами управління, з етнічною часткою представництва греків та турків. Планувалося також забезпечити право на повернення до власних домівок вимушених переселенців. Військовий контингент обох країн мав зберігатися і надалі. Турецька частина острова мала скоротитися з 37% до 28,5%.

На **референдумі** щодо прийняття умов “плану Аннана” 2004 року було отримано близько 65% голосів “так” від турків, однак греки віддали 76% голосів проти утворення федерації.

З того моменту було втрачено потенціал діалогу щодо варіантів існування під одним прапором. Певна надія з'являлася, коли до влади в обох утвореннях приходили президенти з бажанням шукати точки дотику. Однак нещодавнє обрання турецького президента в ТРПК не сприяє новим домовленостям — він виступає за **розділення острова**.

Політики відновлення

Економіка Республіки Кіпр з часом почала відновлюватися коштом легкої промисловості та туризму, у той час, як на територіях ТРПК відновлення йшло повільними темпами.

У поствоєнний період Кіпр зосередив зусилля на відновленні потоку туристів, які залишали кошти в країні. У результаті уже в 1976 році **кількість прибулих туристів у порівнянні з 1975 роком зростає на 300%**, а ще через три роки потік туристів перевищив обсяги довоєнного періоду.

Кошти від туризму розподілялися на відновлення цивільної інфраструктури, аеропортів, готелів для вимушених мігрантів. Туризм у 1995 році давав 20% ВВП, а залучені суми коштів склали 40% від загального обсягу експорту товарів і послуг.

На міжнародній арені керівництво Республіки Кіпр проводило жорстку лінію міжнародної політики щодо ТРПК, зокрема домагалася від країн повного ембарго на торгівлю.

Ще у 1972 році Кіпр уклав угоду про асоціацію з ЄС, 1990 року подав заявку на членство, а уже **2004 року став повноправним членом євроспільноти**. Цей факт **підвищив міжнародну довіру до Республіки Кіпр, а також надав їй широкі можливості у сфері торгівлі та туризму**.

Однак гарантії члена ЄС не поширюються на зайняту ТРПК територію. Різниця рівня якості життя по обидва боки зеленої лінії стає все більш помітною.

У північній же частині Кіпру туризм не дав швидкого відновлення — до 1994 року його вклад в економіку становив 4% ВВП Північного Кіпру. Через обмеження туристами ставали переважно вихідці з Туреччини, і кошти, які вони приносили з собою, не йдуть у порівняння з доходами від туризму Республіки Кіпр.

Культурна дипломатія

Турецька та грецька громади докладали зусиль для **відновлення об'єктів спільної культурної спадщини**. Це приклад "м'якої сили" дій до об'єднання двох етноспільнот.

Міграція

Військовий конфлікт та побоювання щодо етнічних переслідувань змусили людей тікати зі своїх домівок.

Після згасання активних бойових дій Туреччина сприяла переселенню турків з материка на територію ТРПК, за різними оцінками приїжджі турки становлять близько половини населення ТРПК.

У 2003 році по обидва боки “зеленої лінії” було відкрито 2 пропускних пункти. Це дозволило грекам та туркам переміщуватися та відвідувати покинуті домівки.

З моменту переселення пройшло чимало часу, і **більшості вдалося пережити шок** від втрати оселі. Однак наразі острів страждає через інший характер кризи — на сушу прибувають **мігранти** з Африки та Близького Сходу. Як показують **дослідження**, невирішений конфлікт лише погіршує ситуацію з новими біженцями.

Висновок

Кіпрський конфлікт досі не вирішено, а поствоєнні спроби врегулювання зазнають невдачі. Під знаком питання лишаються теми перебування турецького військового контингенту та правового статусу майна вимушених мігрантів. Органи, відповідальні за перебування миротворців не змогли вжити достатніх заходів, аби передбачити та зупинити воєнні дії, а план Аннана з об'єднання країни був відкинутий.

Помітні певні поступки, зокрема відкриття пунктів перетину “зеленої лінії” дозволило мігрантам тимчасово виїжджати до рідного дому.

Республіка Кіпр здійснила заходи з відновлення своєї економіки, зокрема нарощення туризму та легкої промисловості. Крім того, держава обрала євроінтеграційний напрямок, довівши своє слідування принципам демократії та прав людини. Членство в ЄС стало додатковим активатором економіки.

ТРПК натомість є залежною від Туреччини, потребує значних фінансових вливань та перебуває під дією міжнародного тиску. Ці фактори роблять якість життя турків на острові значно нижчою за сусідів-греків.

Кіпр набув членства в ЄС, чим підтвердив свій статус демократичної та правової країни з ринковою економікою. Україна також прямує до набуття членства в ЄС, і цим самим стверджує, що розділяє його принципи життя. Відтак структурні реформи різних галузей даватимуть більше впевненості громадянам у своїх інституціях, а інвесторам у надійності їх вкладів. Реформи, які працюють, будуть підіймати економіку та дозволять залучати більше коштів, у тому числі для відновлення.

Як бачимо з досвіду Кіпру, для вступу в ЄС важливе дотримання **Копенгагенських критеріїв**, тобто трьох груп вимог: економічних, політичних та правових. Так, Україна вповні може набути членства в ЄС, виконавши ці зобов'язання, і стати важливим доповненням до союзу, який вбачає єдність у різноманітті, попри зазіхання агресором на суверенні території.

Цей матеріал підготовлений в рамках комплексної роботи “Дослідження практик відновлення країн після руйнації”. Повний текст дослідження й методологія будуть доступні у розгорнутому матеріалі команди АЦ “Інститут аналітики та адвокації” згодом.

Детальніше про нас: iaa.org.ua

Якщо Ви маєте пропозиції або доповнення, які на Вашу думку, нам слід врахувати для покращення цього дослідження, напишіть нам на адресу: mail@iaa.org.ua або у соціальні мережі: www.facebook.com/iaa.org.ua.

Автор: Віталій Набок

Верстка і дизайн: Катерина Кисла, Олена Овсяник.

Віримо у нашу перемогу!

Все буде Україна!

